

UNDERVISNINGSMATERIALE

C.W. Eckersberg, *Korvetten Najaden i sundet venter fregatten Bellona* (udsnit), 1834, olie på lærred, 48 x 55,5 cm, Nivaagaards Malerisamling

DANMARKS GULDALDER

N NIVAAGAARDS MALERISAMLING

INDHOLDSFORTEGNELSE

Danmark omkring 1800	3
Guldalderens kunst	7
Malernes rejser	12
Nationalromantik	17
Hjælpeark til guldalder	21
Opgaver	25

DANMARK OMKRING 1800

Et historisk rids

Perioden 1800-1850 kalder man Danmarks guldalder. Det var en tid, hvor kulturlivet blomstrede både inden for billedkunsten, litteraturen og musikken. Samtidig haglede ulykkerne paradoksalt nok rent historisk ned over landet. Nedenfor får du et hurtigt overblik over de historiske hændelser.

Christen Købke, *Parti i nærheden af Kalkbrænderiet med udsigt mod København* (udsnit), 1836, olie på lærred, 34 x 55 cm, Nivaagaards Malerisamling

DEN FLORISSANTE PERIODE

Lige siden svenskekrigene 1658-60 havde Danmark mistet sin status som en magtfaktor af betydning i europæisk politik, og man forsøgte derfor op igennem 1700-tallet at holde sig ude af konflikter og føre en neutral politik. Da Den Franske Revolution brød ud i 1789 blev store dele af Europa involveret, mens man i Danmark holdt sig uden for og koncentrerede sig om søfarten og udenrigshandelen. Den gik det til gengæld rigtig godt for, der var højkonjunkturer (gode vilkår for den økonomiske udvikling), og sidste halvdel af 1700-tallet blev allerede i perioden kaldt den florissante periode, den blomstrende periode. Danmark sejlede under neutralt flag og kunne handle med de stridende parter. Imens voksede handelsflåden

VIDSTE DU, AT...
en red er en ankerplads uden for en havn. En red bruges af skibe, der ikke kan gå til kajs

og mange storkøbmænd tjente styrtende med penge. Så alt i alt gik det rigtig godt i sidste halvdel af 1700-tallet i Danmark.

SLAGET PÅ REDEN

Men det økonomiske opsving fik en brat ende. Den 2. april 1801 fandt Slaget på

Reden sted. Det var et søslag mellem den britiske og den danske flåde. Briterne var langt overlegne, de havde på den tid den stærkeste flådemagt i verden, og den danske flåde blev ødelagt. Baggrunden for angrebet var, at

Danmark-Norge var indgået i Det væbnede neutralitetsforbund med Rusland, Sverige og Preussen. Samtidig dominerede Napoleon store dele af Europa, og det brød englænderne sig ikke om.

Nicholas Pocock

Slager på Reden (udsnit),
1806, olie på lærred, 71 x
101,5 cm, The National
Maritime Museum London

I forgrunden på Pococks maleri ser vi den britiske flåde i kamp mod de dansk-norske skibe. I baggrunden ligger København, der modsat flåden klarede den 2. april 1801 uden at få en skramme.

C.W. Eckersberg

Københavns bombardement set fra volden ud fra Rosenborg Slot, 1807, olie på lærred, 49,5 x 60 cm, Det Nationalhistoriske Museum

Eckersberg befandt sig i København under bombardementet i 1807. På dette billede har han malet byen i flammer, og den skrækslagne befolkning viser, hvor brutalt og umenneskeligt briternes angreb var.

KØBENHAVNS BOMBARDEMENT

Efter Slaget på Reden forsøgte Danmark at forholde sig neutral. Den danske flåde blev genopbygget, men i 1807 gik det galt igen. Frankrig og Rusland tvang de neutrale stater, herunder Danmark, til at vende sig mod englænderne, hvilket resulterede i et 3 nætters langt bombardement af København. Herefter belejrede briterne København og stjal den danske flåde. Den florissante periode var definitivt

forbi, Danmark blev tvunget til at opgive sin neutralitet og at holde med franskmænden Napoleon.

STATSBANKEROTTEN 1813

Krigen mod England blev fulgt af en økonomisk krise. Med en ødelagt hovedstad og en stjålet flåde løb statskassen tør for penge, og i 1813 måtte Danmark erklære sig bankerot. Året efter

blev Danmark tvunget til at afstå Norge til Sverige. Rigsfællesskabet mellem kongerigerne Danmark og Norge, Tvillingerigerne, var slut efter 278 år. Mærkværdigvis afføder trange tider dog ofte kreativitet og nytænkning, og på dette punkt var 1800-tallets første halvdel ingen undtagelse. På trods af en katastrofal økonomi oplevede man en kulturel opblomstring som aldrig før, og perioden har i eftertiden fået navnet Danmarks guldalder.

VIDSTE DU, AT...

englændernes bombardement af København var den første terrorbombning af en civilbefolkning

---

OPSUMMERENDE NOTER

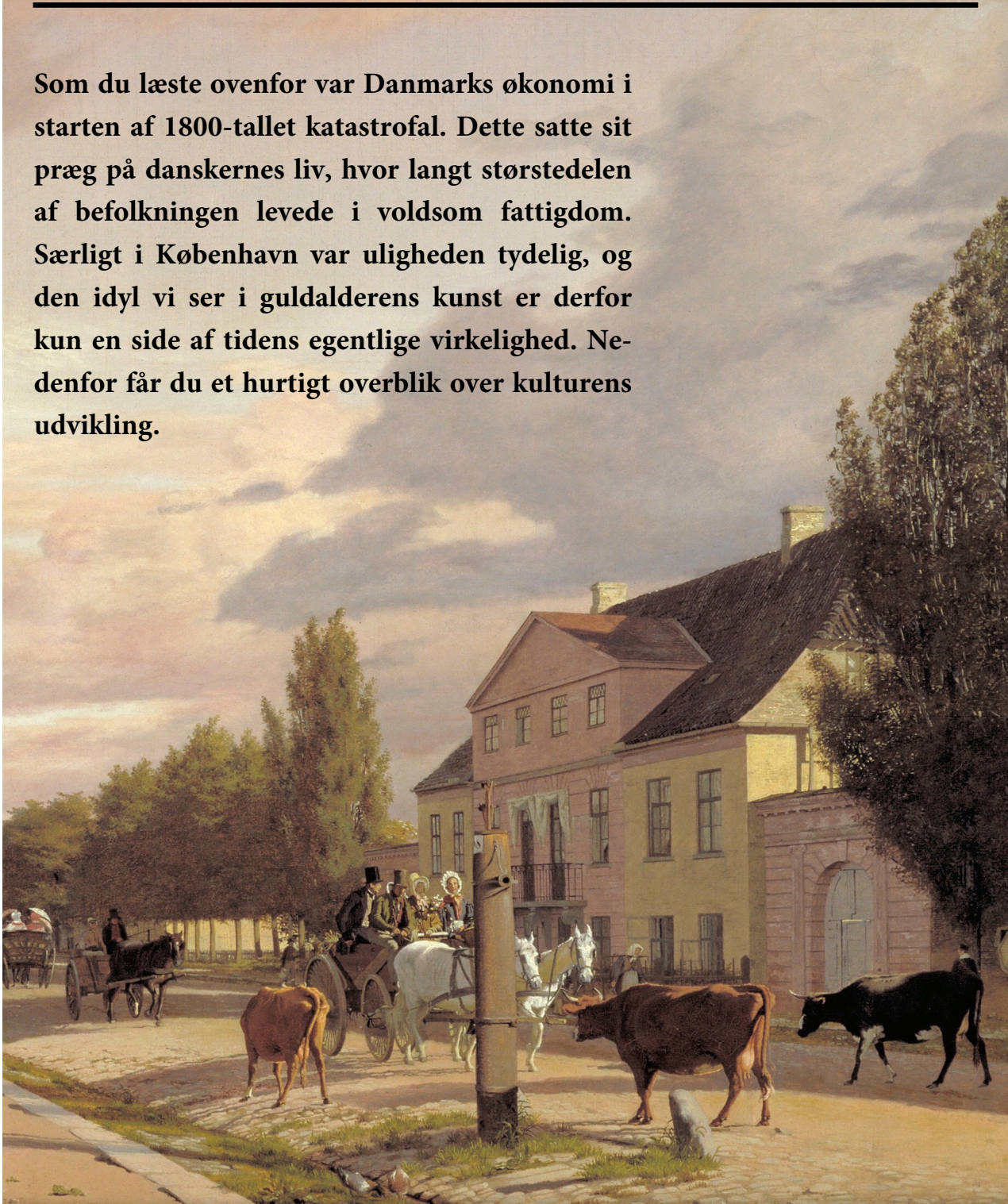
DANMARK OMKRING 1800

- Sidste halvdel af 1700-tallet bliver i dansk historie kaldt **den florissante periode**. Dette var en periode, hvor den danske økonomi blomstrede, og mange blev enormt rige.
- 2. april 1801 fandt **Slaget på Reden** sted. England følte sig truet over Danmarks samarbejde med Rusland og Sverige og besluttede sig for at angribe og totalødelægge den danske flåde.
- 2.-5. september 1807 fandt **Københavns bombardement** sted. Under tvang fra Frankrig og Rusland havde Danmark vendt sig mod England. Englændere valgte derfor at ødelægge København og stjæle den nybyggede danske flåde.
- I 1813 gik **Danmark fallit**, den florissante periode endte og Danmark befandt sig i en økonomisk krise.
- I 1814 blev Danmark tvunget til at **afstå Norge** til den svenske konge.
- Samtidig med alle disse katastrofer **blomstrede kulturlivet** og perioden 1800-1850 har i eftertiden fået navnet Danmarks guldalder.

GULDALDERENS KUNST

Kulturens udvikling

Som du læste ovenfor var Danmarks økonomi i starten af 1800-tallet katastrofal. Dette satte sit præg på danskernes liv, hvor langt størstedelen af befolkningen levede i voldsom fattigdom. Særligt i København var uligheden tydelig, og den idyl vi ser i guldalderens kunst er derfor kun en side af tidens egentlige virkelighed. Nedenfor får du et hurtigt overblik over kulturens udvikling.

Christen Købke, *Parti af Østerbro i morgenbelysning* (udsnit), 1836, olie på lærred, 106,5 x 161,5 cm, Statens Museum for Kunst

KØBENHAVN I GULDALDEREN

København var 1800-tallets kulturelle centrum i Danmark. Her lå landets eneste kunstakademi, her kunne man gå på universitetet og her tjente og brugte en stor del af landets overklasse sine penge. Med 100.000 beboere var København da også Danmarks største by. Byen havde dog et problem, for de volde der siden middelalderen havde omringet og derved beskyttet byen mod fjender, havde efter bombardementet i 1807 vist sig umoderne og uden militær værdi. Et større problem var dog, at stadig flere flyttede til byen og man manglede plads; voldene var som en mur, der holdt Køben-

Martinus Rørbye

Arrestbygningen ved råd- og domhuset, 1831, olie på lærred, 47,5 x 63 cm, Statens Museum for Kunst

VIDSTE DU, AT...
for guldaldermalere var Jylland lige så eksotisk som Rom eller det fjerne Østen

havn indespærret på et lille område. Dette gik især udover byens fattigste, som måtte flytte tæt sammen i fattigmandskvarterer, hvor de levede under meget trange kår. Tiggere og kriminelle færdedes på gaden i dagslys, og når sygdomme brød ud, spredte de sig med lynets hast gennem hele byen.

Det er derfor ikke overraskende, at det netop er hjemmet og naturen udenfor byen, som fylder meget i guldalderens kunst, der er høj grad er overklassens kunst. Samtidig passede sådanne beskedne og nære motiver til Danmarks økonomiske situation, hvor pom-pøse fester og sløsen med pengende ikke var velanset.

HJEMMET SOM MOTIV FOR KUNSTEN

1800-tallets københavnske overklasse var lille og alle kendte hinanden på kryds og tværs. Selv om kunstnerne ikke nødvendigvis havde penge, nød de rige deres selskab, og det er derfor i den bedre del af samfundet, at guld-

En af de få guldaldermalere der interesserede sig for de laveste i samfundet var Martinus Rørbye. På dette maleri har han skildret en travl dag i København. Selv om de fleste på billedet hører til overklassen er det ikke svært at få øje på de fattige. Rørbye har sågar fået en af fangerne i gælds fængslet med.

C.W. Eckersberg

Familien Nathanson, 1818,
olie på lærred, 146 x 193 cm,
Statens Museum for Kunst

Midt i en dans afbrydes børnene af deres forældre. Eckersberg har dog ikke fanget dette øjeblik, men han har skabt det ud fra tidens familieideal om naturlighed, nærhed og hygge. Maleriet er derfor mere en teaterscene, end et egentligt borgerligt hjem.

alderkunstnerne havde deres hverdag. Før var det kongen og adelen, som kunstnerne flokkedes omkring, men i 1700-tallet, som resultat af den florissante periode, var en ny samfundsklasse skudt frem: Borgerskabet. Pengene var ikke længere kun hos kongefamilien, men handels- og embedsmænd var begyndt at tjene formuer og derved også at købe fine ting. Det var borgerskabet, der i særdeleshed finansierede

guldaldermalerne ved at købe deres kunst og betale for deres rejser til udlandet, hvor de kunne lære den internationale kunst at kende. Det var også borgerskabet, der, i høj grad, åbnede deres hjem og lod familiemedlemmer blive portrætteret i mere levende scener end man før havde set adelen gøre det. Vi skal dog huske, at vi er næsten 200 år tilbage i tiden og overklassen ønskede ikke at vise de grimme sider af livet frem – og de ønskede specielt ikke at have disse hængende på deres vægge, når de fik besøg. Derfor er guldalderens familie billeder ofte tilsyneladende realistiske og hyggelige små familiescener, hvor den pæne familie fremstår harmonisk og fuld af overskud.

LANDSKABSMALERIET

Et andet sted, hvor harmoni kommer til udtryk, er i landskabsmaleriet. Friluftsmaleriet er periodens nok største kunstneriske nyskabelse. For første gang begyndte guldalderens kunstnere nemlig at male deres billeder færdige ude i naturen foran motiverne og ikke hjemme i malerstudiet som tidligere. På den måde fangede de naturens friskhed og byboere, der havde billedet hængende, kunne drømme sig væk i disse livagtige scener. Ligesom i familie billederne, pyntede kunstneren dog lidt på sandheden – både for at få naturen til at fremstå mere skøn, men også for at skildre de-

res egen positive oplevelse af naturen bedre.

Guldalderen er altså en periode hvor Danmark bliver motiv for billedkunsten. Idéen om den danske familie, det danske landskab og den danske ånd begyndte så småt at opstå i guldalderen.

GULDALDEREN SLUTTER

Den danske guldalder varede i omkring fem årtier fra 1800-1850. I 1848 døde tre af periodens største kunstneriske begavelser. Det var Christen Købke, Martinus Rørbye og J. Th. Lundbye, sidstnævnte blev kun knap 30 år. I 1853 forsvandt også C.W. Eckersberg, der døde under kole-raepidemien i København, og dermed var nogle af guldalderens vigtigste kunstnerpersonligheder borte. En ny generation af kunstnere tog over og satte nye standarder for det kunstneriske udtryk. Samtidig med dette generationsskifte inden for kunsten fik Danmark sin grundlov og en ny forfatning. Man gik fra en enevældig konge, til at folket fik demokrati. En ny epoke var begyndt.

P.C. Skovgaard, *Stranden ved Hellebæk*, 1858, olie på lærred, 39 x 60 cm, Nivaagaards Malerisamling

Skovgaard har malet denne olieskitse ude i naturen. I den har han formået at fange havets bevægelse og naturens klare farver.

J.Th. Lundbye, *Vinterlandskab i nord-sjællandsk karakter*, 1841, olie på lærred, 77 x 104 cm, Nivaagaards Malerisamling

Vinterlandskaber ses sjældent i guldalderen, da frosten gik dårligt med friluftsmaleriet. Lundbye har dog her alligevel bevæget sig ud i kulden.

OPSUMMERENDE NOTER

GULDALDERENS KUNST

- I begyndelsen af 1800-tallet var der økonomisk krise i Danmark og **forskellen på rig og fattig var stor**. Guldalderkunsten viser overklassens liv.
- **Friluftsmaleriet** er periodens største kunstneriske ny-skabelse.
- Meget af kunsten forestiller hjemmet, **familielivet** og naturen udenfor byen. Overklassen kunne nyde og drømme sig væk i disse scener.
- I guldalderen var det ikke længere kun adelen der finansierede malerne. **Borgerskabet**, dvs. rige købmandsfamilier, erhvervede malernes kunst og betalte for deres dannelsesrejser til udlandet.
- Guldaldermalerne forholdt sig tæt til virkeligheden, men pyntede på det de så, for at få deres billeder til at fremstå mere **harmoniske**.
- I årene omkring 1850 døde flere af periodens største kunstneriske skikkelser og Danmark fik sin **grundlov** i 1849. En ny epoke var begyndt.

MALERNES REJSER

Mødet med fremmede kulturer

Kærligheden til Danmark var dog ikke det eneste guldalderens kunstnere havde. Inden for kunsten har Rom altid haft en helt særlig plads i historien, og også i guldalderen indtog den italienske hovedstad førstepladsen over byer, man måtte besøge som kunstner. I Rom mødtes kunstnere fra hele Europa og lærte her ikke blot af byens store kulturskatte, men også af hinanden. Som i billederne fra København, malede man ude foran motivet. Guldalderens rejsebilleder kan derfor ses som datidens turistfotografier. Nedenfor får du en introduktion til guldaldermalernes rejselyst og nysgerrighed efter den store verden.

Martinus Rørbye, *Parti i nærheden af Sorrento med udsigt til havet* (udsnit), 1835, olie på lærred, 32 x 46,5 cm. Nivaagaards Malerisamling

HVOR REJSTE DE HEN?

For guldaldermaleren var Jylland lige så eksotisk som Rom eller det fjerne Østen. Af samme årsag var landsdelen i høj grad ved at komme på mode. Her, så langt fra København, man indenfor kongerigets grænser kunne komme, fandt Martinus Rørbye flere af sine motiver. Kunstneren var en af de første danske malere, der opdagede Skagens

særlige kvaliteter. På en varm og blæsende sommerdag har Rørbye malet fiskere på stranden i Skagen, der lossere tørv fra skibene. Malemåden er fri,

Martinus Rørbye

Stranden ved Skagen Vesterby, 1847, olie på lærred, 38 x 53 cm, Nivaagaards Malerisamling

VIDSTE DU, AT...

Kunstakademiet udskrev hvert år en konkurrence. Vandt man Den store guldmedalje, kunne man søge om uddannelse i udlandet

hvilket antyder, at det er en skitse; nogle figurer og elementer er kun akkurat angivet med en enkelt malerklat. Det er dog heller ikke detaljerne, det handler om, men helheden af strand, himmel og hav i blæst og sol, der er så nærværende, at beskueren næsten mærker det i kinderne.

De fleste malere på dette tidspunkt valgte dog at rejse mod sydligere himmelstrøg. I

Rom mødtes guldaldermalerne af originalerne til de kopier, de havde studeret hjemme på akademiet i København. At gå igennem de romerske gader var som at træde i fodsporene på fortidens store malere. Den helt store stjerne i Rom, og i København, var billedhuggeren Bertel Thorvaldsen, der som den eneste af de danske kunstnere opnåede stor international berømmelse. Han levede hele 40 år i Rom, og her var han en slags faderskikkelse for de mange unge, danske kunstnere, der tog til Italien for at studere. Rejserne til udlandet var tænkt som dannelsesrejser, og man forventede, at kunstnerne på et tidspunkt ville vende tilbage til Danmark for at videregive deres nye viden til den nye generation.

C.W. Eckersberg

Vesta-templet i Rom, 1814-1816, olie på lærred, 27 x 33 cm,
Nivaagaards Malerisamling

Constantin Hansen

Det indre af kirken Santa Maria sopra Minerva, 1840, olie på lærred, 44 x 41,5 cm,
Nivaagaards Malerisamling

STEMNINGEN I ROM

At tage til Italien var i guldalderen ikke noget man bare gjorde. Rejsen var lang og dyr, og derfor tilbragte malere ofte mange måneder, eller endda år, i udlandet. Eckersberg var på studieophold i Rom i årene 1813-16 og i denne periode malede han Vesta-templet. Dette antikke tempel fængslede åbenlyst Eckersberg med sin enkle, geometriske form. I opbygning-

gen af sit maleri har Eckersberg skubbet templet lidt til højre for centrum for at bryde med bygningens symmetri. Derved virker billedet naturligt, som om Eckersberg er gået en tur i varmen og stoppet tilfældigt foran det

gamle tempel. Der er ingen figurer på billedet, men i stedet ønskede Eckersberg at lade Roms bygninger tale for sig selv. Han følte sig godt tilpas i Rom, og i dette maleri har han ville forevige byens stemning.

HJEMVE

Constantin Hansen tilbragte, ligesom Eckersberg, mange år i Rom. Sammenligner man Hansens billede med Eckersbergs, ser vi, at Hansen har taget Eckersbergs måde at sammensætte et billede på til sig. Ligesom sin lærer, har han valgt at skyde øjets fikspunkt, der hvor øjet kigger hen, lidt til højre for billedets

centrum, hvilket giver billedet samme naturlighed som hos Eckersberg. Hansen havde det godt i Rom. At han her, undtagelsesvis, forlod de solsvedne, antikke ruiner og stillede sig ind i det gotiske kirkerums kølende skygge, skyldes, at han her fandt et motiv, han kunne nikke genkendende til. Gotik er en nordlig byggestil, og Santa Maria sopra Minerva er derfor den eneste gotiske kirke i Rom. Hansen må have haft lidt hjemve.

MØDET MED EN FREMMED KULTUR

For guldaldermaleren var livet udenfor København meget eksotisk. Nok ændredes naturen og bygningerne sig, når man bevægede sig væk fra den danske hovedstad, men befolkningen levede på andre måder. Martinus Rørbye var meget interesseret i det fremmede, og den interesse havde han rig mulighed for at opspore på sine rejser rundt i verden. Rørbye gengav, hvad han så med stor nøjagtighed, og dette portræt af en nubier er ingen undtagelse; samtidig har det noget anderledes intimt over sig. Rørbye mødte ham i Rom i 1839 og fik straks lyst til at male ham. Senere gentog han maleriet hele to gange, hvilket viser hans åbenlyse fascination af manden, som han har skildret med varm indlevelse og sympati. At manden ryger en cigaret bidrager til motivets eksotiske karakter, da hvide cigaretter på den tid, billedet er malet, endnu ikke var blevet almindelige.

Martinus Rørbye

En siddende nubier, 1839, olie på lærred, 75 x 61 cm, Nivaagaards Malerisamling

FORSKELLEN PÅ SYD OG NORD

Wilhelm Marstrand malede også livet i de fremmede kulturer. Sammenlignet med Rørbyes billede er Marstrands iscenesat. Det har ikke samme intimitet som Rørby, men er sat op næsten som et teaterstykke. I billedet her er der inviteret til fest og dans. Kontrasterne mellem nord og syd fascinerede Marstrand, og hans skildring af romerne er idylliseret, farverig og charmerende. Til sammenligning sidder de sortklædte danske herrer i mellemgrunden til venstre. Den ene, hofvinhandler Christian Waagepetersen, der også bestilte maleriet hos Marstrand, har dog løftet glasset og kigger med beundring på det frie romerske hverdagsliv.

Wilhelm Marstrand

Romerske borgere forsamlede til lystighed i et osteri, 1839, olie på lærred, 74 x 97 cm, Nivaagaards Malerisamling

---

OPSUMMERENDE NOTER

MALERNES REJSER

- **København var guldalderens kulturelle centrum.** Alt udenfor hovedstaden (selv Jylland) var fremmed, og derfor også meget spændende.
- Guldalderens malere **rejste især til Rom** for at gå i fodsporene på fortidens store kunstnere.
- Et **udlandsophold kunne vare i flere år** og når kunstneren vendte hjem, var det enten for at vise, hvad han havde lært, eller for at undervise den nye generation på Kunstakademiet.
- Malerne havde hver deres måde at male og se på de **spændende, fremmede kulturer.**
- Rejsebillederne kan ses som **datidens turistfotos**, hvor man forsøgte at tage en bid af stemningen og kulturen fra udlandet med sig hjem.

NATIONALROMANTIK

Den danske enhedstanke

Det var ikke kun inden for malerkunsten, at kulturen i 1800-tallets Danmark blomstrede. I den lille københavnske overklasse udvekslede videnskabsmænd, forfattere, musikere og malere idéer på tværs af fagområde og stimulede derved hinanden til at blive bedre. Det der især bandt dem sammen var tidens nationalisme. Man mente, at Danmark var noget helt specielt, og at det var kunsten og videnskabens opgave at finde frem til præcis på hvilken måde. Kombineret med periodens stilretning, romantik, opstår derfor *nationalromantikken*. Nedenfor får du en introduktion til denne og dets betydning for dansk kulturliv i 1800-tallets Danmark.

NATIONALROMANTIK

Når ulykker hagler ned udefra, er det naturligt at samle sig om det man kender og finder trygt. I guldalderen blev dette samlingspunkt Danmark. Nutiden så mørk ud, så man vendte sig med håbefulde øjne mod fortidens storhed, i det håb at Danmark atter kunne rejse sig og blive som det en-

gang havde været. Men ikke kun nordisk mytologi, gamle sagn og historiske bygninger fandt vej tilbage i kulturen, naturen fik også en helt ny betydning. Man begyndte at søge udenfor, som vi også så det i frilufsmaleriet, for man mente, at mennesket kunne lære af naturens dobbelthed af både vildskab og ro. Dette er et træk ved stilretningen romantik.

Romantikken er en europæisk kulturstrømning omkring 1800-1870. Romantikerne så Gud over alt i verden, både i en sten og i et menneske. For-

di Gud havde skabt alt, måtte universet derfor hænge sammen på et højere, åndeligt plan og når naturen vakte stærke følelser i mennesket, skyldtes det, at man forstod sammenhængen og genkendte Guds kraft.

Nationalromantik er en variant af romantikken. Her mente man, at Gud havde skabt

noget specifikt dansk. Ved at gå ud i den danske natur mærkede man derfor ikke kun Gud, men også, hvad det ville sige at være dansk. Det var ikke kun malere som udforskede, hvor smuk og storslået fædrelandet var. Forfattere, digtere, musikere og videnskabsmænd tog det ligeledes som deres opgave at finde frem til, hvad der adskilte Danmark fra alle andre nationer. Nøgleord for nationalromantikken er altså: Enhed, stærke følelser, Gud, natur, nationalitet og historie.

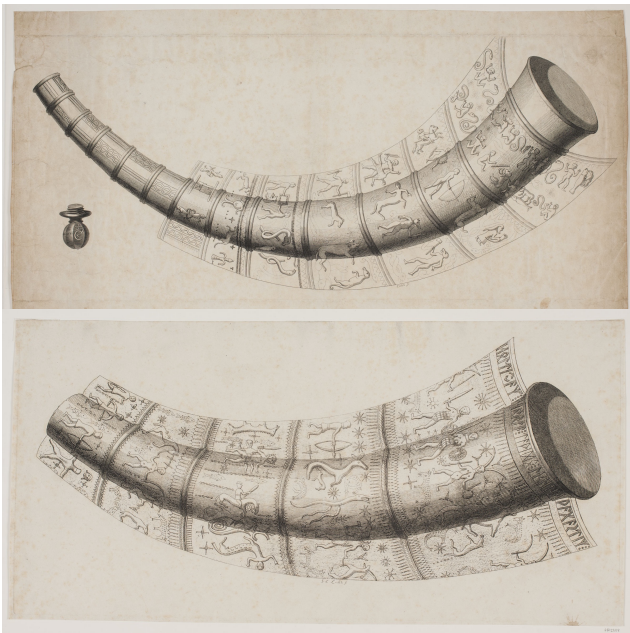

Christen Købke

Frederiksborg Slot set fra Jægerbakken, 1835, olie på lærred, 72 x 103 cm, Den Hirschsprungske Samling

I 1831 mødte Købke den danske kunsthistoriker N.L. Høyen på Frederiksborg Slot. Høyen var en stor inspirationskilde for flere af tidens kunstnere, og hos Købke vakte han en interesse for historiske, danske bygninger. I dette maleri har Købke stolt foreviget det danske slot i aftenssolen, som et stærkt symbol på dansk stolthed og national stabilitet.

VIDSTE DU, AT...
meget af det, vi i dag
tænker som dansk,
blev bestemt i
1800-tallet; f.eks.
vores folkedragter

**Gerhard Ludvig Lahde
& Peter Erasmus Müller,**

Guldhornene, 1805, stregætsning, Statens Museum for Kunst

Guldhornene blev i 1801 stjålet og omsmeltet. Deres tab vakte en voldsom interesse, hvilket Oehlenschlägers digt er et eksempel på. Digtet blev guldalderens programdigt og guldhornene symboler på Danmarks stolte fortid, som det var vigtigt at beskytte før den gik tabt.

hornene. I dette satte Oehlenschläger dansk natur og dansk oldtid i centrum af sit værk og banede derved vej for en helt ny bølge af danske forfattere, alle interesseret i fædrelandet. Oehlenschläger skrev også *Der er et yndigt land* i 1819, et digt så dansk, at det senere blev Danmarks nationalsang. Af andre forfattere kan nævnes: H.C. Andersen, B.S. Ingemann og N.F.S. Grundtvig. Ikke nok udtrykte de en kærlighed til deres fødeland, men de var også yderst opmærksomme på at indfange deres oplevelser ude i dets natur. I naturen mærkede man danskheden og derfor Guds kraft, hvilket især er tydeligt i H.C. Andersens digt *Danmark, mit Fædreland* fra 1850, hvor første vers lyder: ”I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme”.

At guldaldermalerne interesserede sig for det danske, gør dem ikke nødvendigvis til nationalromantikere; blot nationalister. For at være nationalromantiker, skal hele den guddommelige enhedstanke nemlig med. Nogle malere, f.eks. P.C. Skovgaard og J.Th. Lundbye, havde til tider dette, men nationalromantik en brugt betegnelse inden for 1800-tallets litteratur.

ROMANTIKKEN I LITTERATUREN

I 1803 fik romantikken sit litterære gennembrud med Adam Oehlenschlägers digt *Guld-*

VIDSTE DU, AT...
der var stor forskel på bonden og rigmandens liv, men nationalitet blev en måde at samle befolkningen på

OPSUMMERENDE NOTER

NATIONALROMANTIK

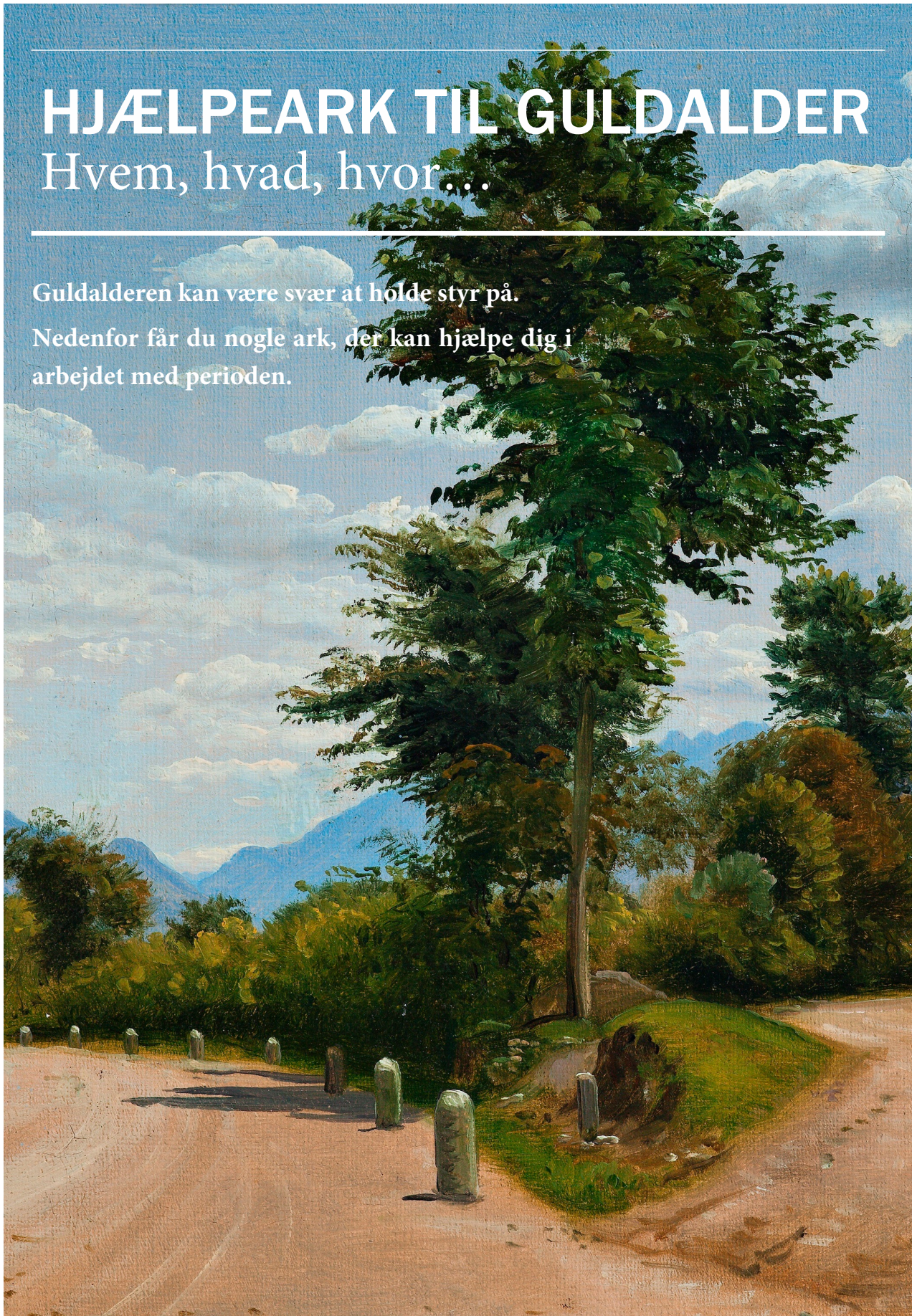
- Guldalderen var en periode med **stærk nationalisme**.
- Man samlede sig om det danske, fordi dette var trygt og det **bandt kongerigets befolkning sammen**.
- **Natur**, og menneskets **stærke følelser** i mødet med denne, havde stor betydning i romantikken. Følelserne var udtryk for Guds tilstedeværelse.
- Romantikken kendetegnes ved **enhedstanker**: Gud er i alt.
- I nationalromantik forbindes romantikkens enhedstanke med nationalisme: Gud har skabt en **sammenhæng i alt dansk**.
- Nationalromantik var især gældende inden for **litteraturen**, men kan også findes i billedkunsten og i musikken.
- Oehlenschlägers digt, *Guldhornene* var guldalderens programdigt. **Guldhornene** fremstod som symbol på den danske oldtid, der skal bevares og fik **betydning både for litteraturen og kunsten**.

HJÆLPEARK TIL GULDALDER

Hvem, hvad, hvor...

Guldalderen kan være svær at holde styr på.

Nedenfor får du nogle ark, der kan hjælpe dig i arbejdet med perioden.

P.C. Skovgaard, *Landevej i Sabinerbjergene* (udsnit), 1854, olie på lærred, 30 x 37 cm., Nivaagaards Malerisamling

TIDSLINJE

1801-1864

1801 ←

Slaget på Reden

→ **1803**

Adam Oehlenschlägers skriver
Guldhornene, der bliver gulda-
derens programdigt

1807 ←

Københavns Bombardement
og tabet af flåden

→ **1813**

Statsbankerotten

1814 ←

Tabet af Norge

→ **1820**

H.C. Ørsted opdager elektro-
magnetismen

1848-50 ←

Treårskrigen

→ **1849**

Enevælden afskaffes og Dan-
marks Riges Grundlov vedtages

1864 ←

Tabet af hertugdømmerne

HAR DU TÆNKT OVER...? SPØRGSMÅL TIL GULDALDEREN

- Hvorfor hedder perioden guldalderen? Har alle lande en guldalder?
- Synes du, vi lever i en ny guldalder i dag? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hvad er for dig typisk dansk? Kan du genkende din opfattelse med det, du ser i guldalderkunsten? F.eks. i det danske landskab.
- Er nationalfølelsen lige så stor i dag, som den var dengang?
- I guldalderen var der stor forskel på jyder og københavnere. Er forskellen lige så stor i dag?
- Hvorfor tror du, at kulturen blomstrer, når det ser allermørkest ud? Giver det en et andet syn på livet?
- Guldalderkunsten var engang samtidskunst. Er det blevet for gammelt til vi kan forstå det i dag?

VIGTIGE PERSONER

GULDALDERENS HVEM OG HVAD

VIGTIGE GULDALDERKUNSTNERE

- Bertel Thorvaldsen (1770 – 1844)
- C.W. Eckersberg (1783 – 1853)
- Martinus Rørbye (1803 – 1848)
- Constantin Hansen (1804 – 1880)
- Christen Købke (1810 – 1848)
- Wilhelm Marstrand (1810 – 1873)
- P.C. Skovgaard (1817 – 1875)
- J.Th. Lundbye (1818 – 1848)

VIGTIGE GULDALDERFORFATTERE

- Adam Oehlenschläger (1779-1850)
- H.C. Andersen (1805-1875)
- N.S.F. Grundtvig (1783-1872)
- B.S. Ingemann (1789-1862)
- Søren Kierkegaard (1813-1855)

VIGTIGE GULDALDERKOMPONISTER

- C.E.F. Weyse (1774-1842)
- Friedrich Kuhlau (1786-1832)
- J.P.E. Hartmann (1805-1900)
- H.C. Lumbye (1810-1874)
- Niels W. Gade (1817-1890)

OPGAVER

Nu skal du selv i gang!

Du skal fordybe dig i et billede og forsøge at sætte nogle ord på det, du ser og tænker. Du kan arbejde alene, men jo flere øjne der ser, jo mere kan man få ud af et billede.

P.C. Skovgaard, *Bogeskov i maj*. Motiv fra *Iselingen* (udsnit), 1857, olie på lærred, 214x183 cm., Statens Museum for Kunst

---

BESKRIVELSE

Første skridt er at finde et billede, du kan lide.

Hvad er **KUNSTNER, TITEL OG ÅRSTAL?**

Så langt så godt. Lad os gå i gang!

HVAD SER DU? Beskriv som for en blind. Det kan være en hjælp at dele billedet op i forgrund, mellemgrund og baggrund. På den måde er det nemmere at overskue et billede.

FORGRUND: Det forreste i billedet. Det, der er tættest på beskueren.

MELLEMRUND: Det midterste i billedet. Det, der ligger mellem forgrund og baggrund.

BAGGRUND: Det bagerste i billedet. Det, der er længst væk fra beskueren.

HER ER NOGLE SPØRGSMÅL, DER KAN HJÆLPE DIG PÅ VEJ:

- Er der mennesker på billedet? Hvem er de? Hvad laver de? Hvor meget fylder de i billedet?
- Hvis der ikke er mennesker, hvad er så vigtigt i billedet?
- Er det nutid eller historisk tid? Hvad får dig til at sige det ene frem for det andet?
- Er vi i naturen/byen? Ude/inde? Sommer/vinter? Dag/nat?
- Er der mange ting/få ting?

ANALYSE

Nu kigger vi på **KOMPOSITION**, dvs. hvordan kunstneren har opbygget sit billede. En god komposition leder øjet hen til det, som kunstneren vil fortælle med sit billede.

Et vigtigt spørgsmål er: **HVOR ER DET FØRSTE STED, DU KIGGER HEN?** Der er fem punkter hver med sit overordnede spørgsmål, du kan svare på. På næste side er der nogle analysebegreber, du kan bruge.

DYBDE: **Kan man gå ind i billedet? Hvordan får kunstneren dybde i sit billede?**

- Farver? Lys i baggrunden, mørke i forgrunden...
- Overlapninger? Noget står foran noget andet...
- Linjer? Skrå linjer ind i billedet... (se mere om linjer på næste side)

SYNSVINKEL: **Hvordan er synsvinklen? Hvor ses det fra?**

- Frøperspektiv? Set nedefra. Får ofte motiver til at se store og stærke ud.
- Normalperspektiv? Set fra normal øjenhøjde. Det kunstnere bruger mest.
- Fugleperspektiv? Set oppefra. Får ofte motiver til at se små og svage ud.

LYS: **Hvor kommer lyset fra (se på skyggerne)?**

- Et sted uden for billedet/inden i billedet?
- Hvor er der lys/mørke?
- Gør lyset noget for billedets stemning?

FARVER: **Hvilke farver er der brugt? Hvad gør farverne for stemningen?**

- Er det kolde/varme farver?
  - Kolde farver = blå, lilla, grå, hvid
  - Varme farver = gul, orange, rød, brun
- Glade/triste farver?
  - Glade farver = Stærke farver som rød, gul, grøn, blå, orange
  - Triste farver = Grålige farver som sort, grå, blågrå, blågrøn, lilla
- Komplementærfarver? Disse "hidser" hinanden op, så farverne stråler.
  - Gul overfor violet (blå + rød)
  - Blå overfor orange (gul + rød)
  - Rød overfor grøn (gul + blå)

MALEMÅDE: **Er det tydeligt, det er malet?**

- Er det små, fine og næsten usynlige strøg? Eller er det grove og meget tydelige strøg? Jo større strøgene er, jo tydeligere er det, at det er et maleri og ikke fotografi.

ANALYSEBEGREBER

SYMMETRI

Den enkleste måde at komponere et billede på, er ved at opretholde symmetri, så forskellige elementer arrangeres regelmæssigt, måske endda som spejlbilleder, så de balanceres i forhold til hinanden. Det kan dog til tider virke kedeligt, hvis billedet er helt symmetrisk.

LINJER

Linjer kan både være synlige og usynlige. Linjerne i et billede kan udnyttes, så de leder øjet til motiver, eller skaber en fornemmelse af dybde i billedet. De kan give forskellige effekter i billedet. *Skrå linjer* giver en fornemmelse for fart eller dramatik, mens *linjer der går ind i billedet*, og forsvinder i et enkelt punkt (horisontlinjen) giver billedet dybde. *S-kurven* giver ofte et roligt, harmonisk indtryk.

DET GYLDNE SNIT

En klassisk måde at opnå harmoni i et billede, ved at placere vigtige elementer i det gyldne snit. Dette regnes matematisk ud, hvorfor tredjedelsreglen kan være nemmere at bruge.

TREDJEDELSREGLER

Billedfladens bredde og højde opdeles i tredjedele, så man får 9 felter i samme størrelse.

AKSER

Elementer som er placeret centralt omkring *midteraksen* vil fange øjet hurtigt. Derfor placeres de vigtigste elementer oftest her. Elementerne placeret på *diagonalakserne* giver liv og bevægelse i billedet. Specielt elementer placeret i diagonalaksen fra øverste venstre hjørne til nederste højre hjørne virker stærkt som en ledetråd for øjet, da vi i den vestlige kultur er vant til at læse fra venstre mod højre.

HØJRE- OG VENSTREKOMPOSITION

Elementer placeret i venstre side af billedet vil virke harmoniske, også selvom højre side står tom. Modsat vil et element placeret i højre side af billedet uden modvægt i venstre side virke, som om det "vælter" billedet. Dette kan udnyttes bevidst til at skabe bevægelse og dramatiske effekter.

CIRKELKOMPOSITION

En cirkelkomposition giver harmoni og ro i et billede. Cirkelkompositionen er også god til at lede øjet rundt til de forskellige elementer i et billede.

TREKANTKOMPOSITION

En trekantskomposition giver stilstand og ro i et billede, i hvert fald hvis trekanten står på en af fladerne. En trekant på spidsen giver til gengæld bevægelse og dramatik.

FORTOLKNING

Du ved nu, hvor kunstneren vil have, du kigger hen, og du ved også, hvordan han får dig til det. Det er nu vigtigt at bruge alt det, du har iagttaget i billedet som en hjælp til at sætte ord på din forståelse af det.

HVAD VIL KUNSTNEREN FORTÆLLE MED SIT BILLEDE, OG HVAD OPLEVER DU?

Du skal bruge din fantasi, for i tolkningen er det nødvendigt at sætte sig ind i billedets verden.

HANDLING Hvad synes du, billedet handler om?

- Hvad foregår der?
- Er der sket noget før det, vi kan se på billedet? Vil der ske noget efter?
- Passer billedets titel og dets handling sammen?

OPLEVELSE Hvordan virker billedet på dig?

- Hvilken stemning er der i billedet?
- Hvilke følelser får du, når du ser på billedet? Glad, trist, afslappet, fuld af energi...
- Hvordan passer handlingen og din oplevelse sammen? Er begge noget positivt/negativt?

BUDSKAB Hvorfor tror du, kunstneren har malet billedet på den måde?

- Er der et politisk eller religiøst budskab i billedet?
- Vil kunstneren vise os noget? F.eks. noget smukt? Noget dårligt?
- Får det os til at tænke over noget, vi ikke gjorde før?
- Andre hensigter?

DIG Hvad synes du om billedet?

- Er det et godt eller dårligt billede?
- Kan du lide den stemning det har?
- Kan du genkende dig selv i dens handling/stemning?

ASSOCIATION Får billedet dig til at tænke på noget andet?

- Hvis det er et gammelt billede, er det så stadig relevant i dag?
- Hvis det er et nyere billede, synes du så, det viser nutiden på en god måde?
- Kommer du til at tænke på noget helt andet? Hvorfor?

FORTOLKNING

HANDLING

OPLEVELSE

BUDSKAB

DIG

ASSOCIATION
